

Deliberative Rhetoric

Retoryka deliberatywna

4/2017 EDITOR: EWA MODRZEJEWSKA

RECENZJE | REVIEWS

AGNIESZKA BUDZYŃSKA-DACA

UNIWERSYTET WARSZAWSKI

a.budzynska@uw.edu.pl

Anna Bendrat, *Mowa jest złotem. Amerykański prezydent i retoryka* („Pro Rhetorica”, IBL PAN, Warszawa 2016)

License

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 international (CC BY 4.0). The content of the license is available at <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

AGNIESZKA BUDZYŃSKA-DACA
UNIwersytet Warszawski
a.budzynska@uw.edu.pl

Anna Bendrat, *Mowa jest złotem. Amerykański prezydent i retoryka* („Pro Rhetorica”, IBL PAN, Warszawa 2016)

Książka amerykanistki i badaczki retoryki Anny Bendrat dotyczy studiów nad prezydenturą w Stanach Zjednoczonych. Autorka zaproponowała ciekawy koncept badawczy, aby pokazać istotny problem metodologiczny związany z retoryką i jednocześnie przybliżyć polskiemu czytelnikowi ważny obszar wiedzy z zakresu studiów nad prezydenturą amerykańską.

Monografia składa się z dwóch części: pierwsza przybliża niezbędne zagadnienia z historii i teorii retoryki, druga poświęcona jest badaniom przywództwa z dwóch perspektyw: politologicznej i komunikologicznej. W części pierwszej zostały przypomniane elementy teorii retorycznej z czasów antycznych i współczesnych. Pokazano związek przywództwa z retoryką w starożytnej Grecji, Rzymie republikańskim i w okresie Drugiej Sofistyki. Autorka scharakteryzowała ponadto wybrane koncepcje z zakresu krytyki retorycznej: Herberta A. Wichelnsa, Ernesta Wrage’a, Edwina Blacka, Kennetha Burke’a. Uporządkowanie tych koncepcji i przedstawienie ich w tym kształcie należy uznać za wielce pożyteczne dla rozwoju analiz z zakresu retoryki w Polsce. Szczególnie ważnym badaczem dla analiz przywództwa jest Kenneth Burke i jego koncepcja krytyki dramatystycznej. To podejście, a zwłaszcza krytyka pentadyczna i klastrowa, zostały wykorzystane podczas analiz badanego materiału. Trzeba dodać, że prace Burke’a są znane polskiemu czytelnikowi fragmentarycznie. Jego najważniejsze dzieła nie zostały przełożone na język polski. Niektóre z koncepcji metodologicznych Burke’a są wykorzystywane do analiz retorycznych (M. Czyżewski, J. Lichański, J. Wasilewski, A. Bendrat, A. Budzyńska-Daca). Mam nadzieję, że niniejsza publikacja spopularyzuje krytykę klastrową w badaniach nad dyskursem.

Część druga składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym pokazano początki kształtowania się prezydentury retorycznej, następne w trzech rozdziałach omówione zostały teorie dominujące w amerykańskim piśmiennictwie poświęconym związkom prezydentury z retoryką z zakresu politologii oraz komunikacji językowej w oparciu o typologię autorstwa Martina Medhursta. Dwa z nich poświęcone są czynnikom, które wpłynęły na powstanie koncepcji „prezydentury retorycznej”

(teoria Richarda E. Neustadta i Samuela Kernella). W rozdziale czwartym przedstawiono teorię gatunkową przemówień prezydenckich w ujęciu Karlyn Kohrs Campbell i Kathleen Hall Jamieson. Zwrócono uwagę na procedury retoryczne analizy mowy inauguracyjnej. I jako przykład zastosowania tychże procedur przedstawiono krótką analizę mowy inauguracyjnej Baracka Obamy z 2008 roku.

Do pracy dołączony jest aneks „*Presidential Studies* w Stanach Zjednoczonych – rys historyczno-bibliograficzny”, który stanowi ważne uzupełnienie i uporządkowanie literatury poświęconej temu tematowi.

Koncept metodologiczny, któremu podporządkowana jest konstrukcja wywo-
du, zaczerpnięty z pracy Martina Medhursta, został wyznaczony przez dwa klastry tematyczne „retorykę prezydencką” i „prezydenturę retoryczną”. Terminy te wywodzą się z dwóch różnych dziedzin nauki. „Prezydentura retoryczna” jest koncepcją politologiczną, „retoryka prezydencka” natomiast wchodzi w zakres badań komunikologicznych. Obie szkoły rozwinęły się pod koniec lat sześćdziesiątych XX wieku i pomimo operowania dwoma tymi samymi pojęciami (*retoryka* i *prezydentura*) stanowią osobne niedające się połączyć metodologicznie koncepcje. Obydwa klastry dotyczą natomiast innych obiektów badań: retoryki w przypadku „retoryki prezydenckiej” i prezydentury w przypadku „prezydentury retorycznej”. Badacze retoryki wskazują na intelektualną tradycję sięgającą traktatu „Retoryka” Arystotelesa, tymczasem badacze prezydentury o inklinacjach politologicznych wskazują jako źródło odniesienia „Politykę” Arystotelesa. Autorka opisując ten fenomen, analizuje przyczyny rozbieżności między badaczami, pokazuje konsekwencje tego sporu, relacjonuje polemiki naukowe.

W podejściu politologów widać negatywny stosunek do retoryki. Badacze z tego nurtu dowodzą, że koncepcja „prezydentury retorycznej” wyparła klasyczną ideę prezydentury zapisaną w konstytucji, „przez co zdeprecjonowała i ograniczyła zastosowanie konstytucyjnych metod przeciwdziałania demagogii w polityce” (s. 216).

Zdaniem Medhursta, który jako pierwszy wskazał współistnienie dwóch omawianych koncepcji badań nad prezydenturą amerykańską, politolodzy traktują publiczną działalność prezydenta jako „substytut lub fałszywą formę działalności politycznej, a nie działalność samą w sobie”, której celem jest wyłącznie „oddziaływanie na sferę emocjonalną nieświadomych odbiorców” (s. 216).

Wartość książki widzę w dwóch wymiarach: poznawczym – omówienie koncepcji z zakresu *rhetorical criticism*, które na polskim rynku naukowym istniały dotąd w wąskim wymiarze, a także metod badania prezydentury amerykańskiej. Szczególnie ważne jest w tej pracy odniesienie do miejsca i roli retoryki jako metody analizy zjawisk z zakresu komunikacji publicznej, działań symbolicznych kształtujących idee społeczne i myślenie polityczne. Drugi wymiar zaś to

adaptacja metody badań retoryki prezydenckiej na grunt polski. W tym sensie książka Anny Bendrat może być inspiracją dla analogicznych studiów nad polską prezydenturą. Widzę także jej przydatność w dydaktyce retoryki na kierunkach humanistycznych i politologicznych. Na tle literatury w języku polskim o zbliżonej tematyce pracę tę należy ocenić bardzo wysoko.